



HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

**Romanttinen luonnonkuvaus ja
satumainen loppu**

*1800-luvun lastenkirjallisuus
esimerkkeinä Jónas Hallgrímsson ja Zacharias Topelius*

Ritgerð til B.A.-prófs í finnsku

Sara Eik Sigurgeirsdóttir

September 2010

Háskóli Íslands

Hugvísindasvið

Finnska

Romanttinen luonnonkuvaus ja satumainen loppu

*1800-luvun lastenkirjallisuus
esimerkkeinä Jónas Hallgrímsson ja Zacharias Topelius*

Ritgerð til B.A.-prófs í finnsku

Sara Eik Sigurgeirsdóttir

Kt.: 160187-3289

Leiðbeinandi: Maare Fjällström

September 2010

Tiivistelmä islanniksi / útdráttur

Umfjöllunarefni þessarar B.A-ritgerðar eru ævintýri sem voru skrifuð handa börnum á Íslandi og í Finnlandi á 19. öld, eða á tímum rómantísku stefnunnar. Höfundar þeirra ævintýra sem fjallað er um eru Jónas Hallgrímsson (1807-1845) og Zacharias Topelius (1818-1898). Skoðuð eru vandlega tvö verk eftir hvorn höfund; *Grasaferð* og *Stúlkan í turninum* eftir Jónas Hallgrímsson og finnsku ævintýrin *Sampo Lappalainen* (á íslensku: *Sampó Lappililti*) og *Vattumato* (á íslensku: *Hindberjamaðkurinn*) eftir Zacharias Topelius.

Í ritgerðinni er rómantíska stefnan kynnt. Sagt er stuttlega frá því hvernig hún barst til Norðurlandanna, þá sérstaklega Íslands og Finnlands, og hver helstu einkenni hennar í bókmenntum eru. Ævintýri eru síðan kynnt á svipaðan hátt. Fjallað er stuttlega um upphaf barnabókmennta, mismunandi gerðir ævintýra og einkenni þeirra. Næst eru höfundarnir Jónas Hallgrímsson og Zacharias Topelius kynntir nánar með helstu upplýsingum um ævi, áhrif og störf.

Þar sem bæði Jónas Hallgrímsson og Zacharias Topelius voru þjóðernissinnar og fylgjendur rómantísku stefnunnar, eru einkenni rómantíkur í barnabókmenntum þeirra skoðuð í ritgerðinni. Einnig er athugað hvaða einkenni hefðbundinna ævintýra er að finna í ævintýrunum fjórum sem tekin eru fyrir og hvort ævintýri Jónasar og Topeliúsar séu lík eða ólík. Báðir höfundarnir litu upp til samtímamanns síns, H. C. Andersens (1805-1857), þekktasta höfundar barnaævintýra á Norðurlöndunum.

Meginkafnar ritgerðarinnar eru útdrættir, umfjöllun og greining ævintýranna. Við lestur útdráttanna má sjá svipi með verkum Jónasar og Topeliúsar. Það sem er skoðað sérstaklega vandlega er náttúrulýsing, persónusköpun og endir hvers ævintýris.

Þá taka við greiningar og síðan lokaniðurstöður. Þar kemur í ljós að báðir höfundarnir hafa skrifað sönn ævintýri í anda H. C. Andersen með hefðbundinni persónusköpun, siðferðisboðskap og hamingjusamlegum endi, en einnig hafa þeir skrifað verkin í anda rómantísku stefnunnar, þar sem ímyndunaraflið og tilfinningar ráða ríkjum og náttúrulýsingar eru miklar. Ævintýri Jónasar litast af lýsingum íslenskrar náttúru á meðan Topelius lýsir náttúru Finnlands í sínum ævintýrum.

Kiitossanat

Erityiset kiitokset:

- Maare Fjällström, suomen opettaja ja tutkielman ohjaaja
- Satu Rämö, oikulukija
- Eero Leppänen, oikulukija
- Hákon Frosti Pálmason, Sigrún Inga Sigurgeirsdóttir ja Sigursteinn Haukur Reynisson viimeistelyn auttamisesta
- Margrét Ingibjörg Ásgeirsdóttir, ylikirjastonhoitaja Pohjolan talossa
- Guðný Svavarsdóttir, kirjastonhoitaja Menningarmiðstöð Hornafjarðarissa
- Katrín Erna Þorbjörnsdóttir ja Þórunn Ella Hauksdóttir ja toiset opiskelijakollegat

Paljon kiitoksia teille kaikille.

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo.....	1
1 Johdanto.....	2
2 Romantiikan tyyliä.....	4
3 Lastenkirjallisuus romantiikan aikana.....	7
4 Lastenkirjailijat 1800-luvulla	11
4.1 Jónas Hallgrímsson	11
4.2 Zacharias Topelius	13
5 Jónaksen sadut.....	16
5.1 Tyttö tornissa	16
5.2 Islanninjäkälä matka	18
6 Topeliuksen sadut.....	21
6.1 Sampo Lappalainen.....	21
6.2 Vattumato.....	24
7 Satujen analyysi.....	27
8 Lopuksi	29
Lähteet	30

1 Johdanto

Tutkimuksessani tutkin 1800-luvun lastenkirjallisuutta Suomessa ja Islannissa. Käsittelen kahden kirjailijan, Zacharias Topeliuksen (1818-1898) ja Jónas Hallgrímssonin (1807-1845), lastenkirjallisuutta, erityisesti neljää satua eli kahta satua kummaltakin kirjailijalta. Topelius ja Jónas kirjoittivat lastensatuja romantiikan tyyliuunnan aikana. Romantiikka oli uusi tyyliuunta Euroopassa 1800-luvulla ja se oli kirjallisuuden päätyyliuunta 1800-1860. Alkoi ilmestyä lastenkirjallisuutta, jonka päätarkoitus oli huvittaminen ja viihdyttäminen (Lehtonen, 2003; Silja Aðalsteinsdóttir, 1982). Tunnetuin Pohjoismaiden lastenkirjailija romantiikan aikana oli H. C. Andersen (1805-1875) Tanskasta. Andersenin saduista tuli muun muassa Topeliuksen ja Jónaksen lastensatujen esikuva. Siksi onkin mielenkiintoista kysyä, ovatko silloin Jónaksen ja Topeliuksen työt yhtäläisiä ja mitä yhteistä ja erilaista niissä on.

Luvussa 4 esittelen Zacharias Topeliuksen ja Jónas Hallgrímssonin taustoja. Ei ole kirjoitettu aikaisemmin Topeliuksen ja Hallgrímssonin kirjallisuudesta samassa kirjassa. Jónas ja Topelius elivät samana aikana. He olivat kirjailijoita, runoilijoita ja toimittajia ja nationalisteja. Zacharias Topelius oli *Lördagssällskapet (Lauantai-seuran)* ryhmän jäsen ja Jónas Hallgrímsson kuului kirjallisuusliikkeeseen *Fjölnismenn (Fjölnirin miehet)*. Sekä Zacharias Topelius että Jónas Hallgrímsson seurasivat romantiikan tyyliuuntaa. Zacharias julkaisi suurin osa kirjallisuustyöstään itse. Jónas ei julkaissut hänen omia töitään itse, mutta hänen kollegat Brynjólfur Pétursson ja Konráð Gíslason tekivät sen Jónaksen kuoleman jälkeen.

Valitsin neljä satua käsiteltäväksi; Topeliuksen sadut *Vattumato* ja *Sampo Lappalainen*, ja Jónaksen sadut *Stúlkan í turninum* (suomeksi: *Tyttö tornissa*) ja *Grasaferð* (suomeksi: *Islanninjäkälä matka*). Tutkimuksessa kaikki Jónaksen satujen, novellien ja runojen otsikot suomeksi ovat minun käännöksiäni islannista suomeksi, koska Jónaksen kirjallisuustöitä ei ole käännetty suomeksi. Jónas Hallgrímsson ei kirjoittanut monta lastensatua, mutta hänen novelli *Grasaferð (Islanninjäkälä matka)* on hänen tunnetuin kirjoitus lapsille ja nuorille, koska se on Islannin ensimmäinen nykyaikainen novelli (Silja Aðalsteinsdóttir, 1982). Minusta oli kiinnostavaa käsitellä sitä tutkielmassa. Luin

paljon Topeliuksen satuja. Topeliuksen saduista valitsin *Vattumadon*, koska minusta *Vattumato* ja *Grasaferð* ovat hieman samanlaisia. Sitten valitsin Topeliuksen sadun *Sampo Lappalainen*. Sadussa on Lapin luonnon kuvausta jota vertaan *Grasaferðissa* olevaan Islannin luonnon kuvaukseen. Satu tapahtuu Lapin luonnossa joka on erilainen kuin luonto islantilaisissa saduissa, muun muassa *Grasaferðissa*, siksi minusta oli kiinnostava valita se. Henkilöhahmoiltaan sadut myös muistuttivat toisiaan. Sadussa *Sampo Lappalainen* ja Jónaksen sadussa *Stúlkan í turninum (Tyttö tornissa)* on puhuvia eläimiä ja yksi paha henkilö. Sadut siis muistuttivat mielestäni vähän toisiaan. Siksi valitsin ne. On kiinnostava tietää, kuinka erilaisia ja yhtäläisiä nämä ensi lukemalla samankaltaisilta vaikuttavat sadut ovat.

Tutkimuksessa tarkastelen mitä saduilla on yhteistä ja erilaista. Tarkastelen ovatko nämä sadut tyypillisiä romantiikan ajan kirjoituksia ja lastensatuja ja mikä tekee näistä kirjoitustöistä tyypillisiä romantiikan ajan kirjoituksia ja mikä tekee näitä tyypillisiä lastensatuja. Tutkin erityisesti minkälainen on sadun miljöö eli: tapahtumapaikka ja vuodenaika. Millaisia päähenkilö/henkilöt sadussa on? Minkälainen on sadun loppu? Mitä muita tunnusmerkkejä romantiikan tyyliuunnasta tai lastensadusta niissä kirjoitustyössä on? Tutkielman luvussa 2 ja 3 kerron, mitkä ovat sekä romantiikan tyyliuunnan tunnusmerkit että lastensatujen tunnusmerkit. Satujen tiivistelmät, käsittely ja analyysi ovat luvussa 5, 6 ja 7.

2 Romantiikan tyyliuunta

Tässä luvussa käsittelen romantiikan tyyliuuntaa kirjallisuudessa. Kerron ensisijaisesti romantiikan tyyliuunnasta Islannissa ja Suomessa.

Romantiikka oli uusi tyyliuunta Euroopassa 1800-luvulla. Romantiikka oli kirjallisuuden päätyyliuunta 1800-1860 (Hannes Pétursson, 1973). Romantiikan tyyliuunnan alku oli Keski- ja Länsi-Euroopassa. Sieltä romantiikan tyyliuunta kantautui koko maailmaan. Se oli valistusajan vastakohta. Kansojen näkökanta kirjallisuudesta ja taiteesta muuttui enemmän vapauten ja vaikutti elämään ja kulttuuriin. Ihmiset halusivat enemmän vapautta ja yksinkertaisuutta. Ihmiset alkoivat arvostaa kansanhistoriaa ja historiallista kirjallisuutta. Eepokset syntyivät romantiikan aikana. Se voimistaa ihmisiä tunnesiteen heidän maahan ja kansaan (Silja Aðalsteinsdóttir, 1982). Runoilijat etsivät aiheita keskiajasta. Islannissa ihmiset kiinnostuivat Edda-runoista ja Suomessa ihmiset kiinnostuivat Kalevalasta (Kristinn E. Andrésson, 1973). Romantiikan aikana lastenkirjallisuus alkoi keräsi suosiotta. (Silja Aðalsteinsdóttir, 1982). Ranskalainen kirjailija, Rousseau (1712-1778), oli romantiikan vaikuttavin uranuurtaja. Hän osoitti ihmisille luonnon kauneuden. Saksassa, Ranskassa ja Englannissa kirjailijat ja taiteilijat alkoivat tutkia ja esitellä sankaritarinoita vanhoilta vuosisadoilta. Sieltä romantiikan tyyliuunta kantautui koko maailmaan (Jónas Jónsson, 1955).

Syksyllä 1802 Henrik Steffens (1773-1845) alkoi pitää luentoja Kööpenhaminassa. Henrik Steffens oli filosofi ja luonnontieteilijä. Hän oli Schellingin oppipoika. Schelling teki luonnonteorian, joka oli romantiikan pääala. Schellingin luonnonteoria on että luonto on näkymätön henki mutta henki on näkymätön luonto (Herdís Þ. Sigurðardóttir, ilman vuosilukua). Kun Steffens tuli takaisin Kööpenhaminaan Saksasta, hänestä huokui romantiikan tyyliuunnan inspiraatio ja ihmiset parveilivat hänen luennoille. Tällöin romantiikan tyyliuunta tuli Pohjoismaihin. Steffensin luennot käsitelivät Humen, Kantin ja Fichten filosofiaa ja Shakespearen runotaidetta. Tämä uusi kirjallisuusuunta kulkeutui nopeasti maasta maahan ja oli kohta vallitseva koko Euroopassa (Kristinn E. Andrésson, 1973).

Romantiikan aika synnytti kansallisaatteen Suomessa. Romantiikan ajan alussa Suomen kirjallisuus oli vielä pääosin ruotsinkielistä, mutta suomenkielisen kirjallisuuden nousu alkoi. Romantit kiinnostuivat alkuperäisestä kansasta ja halusivat tallentaa sen äänen. *Åboromantiker* (*Turun romantiikkat*) oli ryhmä opiskelijoita Turussa, joiden tehtävä oli Suomen alkuperäisen kulttuurin rakentaminen. He muun muassa julkaisivat sanomalehden suomeksi; *Turun Viikko-Sanomats* 1820-1831. Turun romantiikkasta Adolf Ivar Arwidsson (1791-1858) oli vaikutusvaltaisin. Turun palon (1827) jälkeen yliopisto siirtyi Helsinkiin. Helsingissä syntyi uusi ryhmä, *Lauantai-seura*. Jäsenet olivat muun muassa J. L. Runeberg, J. V. Snellman, Zacharias Topelius ja Elias Lönnröt. He olivat nuoria opiskelijoita Helsingissä. Elias Lönnrötin *Kalevala* 1835 ja 1849 oli tärkeä kirjallisuustyö kansallisen identiteetin rakentamiseen. Kalevala oli sekä kansalliseepos että kansallishistoria. Kalevala osoitti, että suomalaisilla on kuin onkin merkittävää kirjallisuutta ja omaleimainen kulttuuri ja että suomen kieli kelpaa sivistyskieleksi. Toiset tärkeät työt Lauantai-seuran jäseniltä ovat muun muassa Runebergin kirja *Dikter I* (1830) ja Topeliuksen *Maamme kirja* (1875). Snellmanista tuli Suomen kielen aloitteentekijäksi (Kinnunen (ilman vuosilukua); Laitinen, 1985).

Romantiikan tyyliuunta oli myös luonteenomainen Islannin kirjallisuudessa 1800-luvulla. Romantiikan tyyliuunta tuli Islantiin Tanskasta. Tyyliuunnan ensimmäinen edelläkävijä oli Bjarni Thorarensen, mutta *Fjölnismenn* (*Fjölnirin miehet*) Jónas Hallgrímsson, Konráð Gíslason, Brynjólfur Pétursson ja Tómas Sæmundsson tekivät sitä vahvan tyyliuunnan Islannin kirjallisuudessa 1800-luvulla. Fjölnirin miehet olivat kirjallisuusliike Köpenhaminassa ja kaikki neljä jäsentä oli opiskelijoita Köpenhaminassa. He yrittivät saada islantilaiset kunnioittamaan heidän äidinkieltään. Ensimmäisessä *Fjölnir* lehdessä (1835) oli Jónaksen runo: *Ísland, farsæla frón*. Se runo toi romantiikan tyyliuunnan peruuttamattomasti Islantiin (Erlendur Jónsson, 1977). Kirjallisuudessa oli vahva kansallisuuntaus joka ammensi islantilaisten itsenäisyystaistelusta. Monet Islannin kallisarvoisimmat runoilijat ovat romantiikan ajalta. Tunnetuin ja rakastetuin on Jónas Hallgrímsson. Hän kirjoitti itsenäisyystaistelusta runoja jotka vielä tänä päivänä ovat osa islantilaisten kansallista identiteettiä (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, 2007; Susanne Haugen 2006).

Valistusajan tunnusmerkki oli järki, mutta uuden tyyliuunnan, romantiikan, tunnusmerkkejä olivat tunne, vapaus, kaipuu, kiinnostus mielikuvitukseen, uniin ja epätodellisuuteen, taitelisen lahjakkuuden palvonta, maiseman- ja luonnon palvonta, kiinnostus keskiaikaan, nationalismi ja kansallistunne, kansankulttuuri, individualismi ja romanttinen ironia (Hannes Pétursson, 1973; Örlygur Hálfðanarson, 1990). Romantiikan tyyliuunnan kirjallisuuksissa, kirjailijat loivat omia myyttejä. He henkilöllistivät luonnonvoimat ja luonnon. Pohjoismaissa ja Saksassa romantiikan ajan kirjailijat etsivät esikuvia eurooppalaisesta keskiajasta. Romantiikan aika ennen, valistusaikana, kirjailijat etsivät esikuvia klassisesta muinaisajasta. Romantiikan aikana ihmiset keskittyivät kansantarinoihin ja kansanrunoihin. Niistä he löysivät kansanrunoutta. Ihmiset alkoivat arvostaa kansansielua ja kansallisuuskiinnostus lisääntyi. Kirjailijat ja runoilijat ammensivat näistä kansallistunteista. Romantiikan aikana individualismi tuli kirjallisuuteen: yksilön itsenäisyys, tunne-elämä ja suhde ympäröivään maailmaan korostui. Romanttiset runoilijat korostivat taiturin palvontaa. Vain taitelija tai runoilija voi avata sen salaperäisen maailman. Ranskanlaisen filosofin Montesquieun (1698-1755) mukaan Pohjoismaiden tunnusmerkit olivat voima, tahdonvoima, taisto ja vapaudenhalu. (Susanne Haugen, 2006)

Tässä luvussa kerroin, että romantiikka oli kirjallisuuden päätyyliuunta 1800-1860. Romantiikan aikana kirjailijat ja runoilijat keskittyivät kansantarinoihin ja kansanrunoihin. Luvussa kerroin mitkä olivat romantiikan ajan tunnusmerkit kirjallisuudessa.

3 Lastenkirjallisuus romantiikan aikana

Tässä luvussa käsittelen lastenkirjallisuutta Islannissa ja Suomessa romantiikan aikana. Käsittelen myös satuja ja niiden tunnusmerkkejä.

Lastenkirjallisuuden alku on yleensä aiioitettu vuoteen 1744 jolloin Englannissa Newbryn kirja *A Little Pretty Pocket Book* oli julkaistu. Kirjan tarkoitus oli opettaa lapsille aakkoset leikinkeinoin. Kirjassa oli pelejä, faabeleitä ja riimejä. Tämä kirja oli todella merkittävä koska kirjassa korostettiin huvittelua lapsille, joka oli uutta kirjallisuudessa. Newbryn kirja oli myös kuvitettu (Sveinbjörg Sveinbjörnsdóttir, ilman vuosilukua).

Satuja lapsille julkaistiin ensimmäisen kerran Ranskassa 1697, mutta vasta romantiikan aikana satujen keräily ja julkaisu alkoi muissa maissa (Silja Aðalsteinsdóttir, 1982). Ensimmäisessä satujulkaisussa oli muun muassa nämä sadut: *Prinsessa Ruusunen*, *Tuhkimo* ja *Punahilkka* (Sveinbjörg Sveinbjörnsdóttir, 2010). Lastenkirjat syntyivät Länsi-Euroopassa valitusaikana (1700-luvulla). Porvariluokan kiinnostus kasvatukseen valitusaikana muovasi lastenkirjan. Kaivalan mukaan, Suomessa varhaisin lapsille tarkoitettu kaunokirjallisuus oli uskonnollista tai kovin opettavaista (Kaivola, 1988). 1700-luvulla lastenkirjat olivat vain käyttö-esine. Lastenkirjan täytyi olla valistusteksti. Lastenkirja oli valistava ja kouluttava.

Romantiikka sarasti Länsi-Euroopassa 1800-luvulla. Alkoi ilmestyä lasten kirjallisuutta, jonka päätarkoitus oli huvittaminen ja viihdyttäminen. Opettavaisuus jäi toiselle sijalle (Kaivola, 1988). Satu seurasi suunta. Satujen- ja kansantarinoiden keräily oli lapsien etu. Jos aiemmin lapsesta piti nopeasti kasvattaa aikuinen, nyt aikuinen ikävöi lapsuuden kulta-aikaa. Monet kansakunnat löysivät arvokkaan aarteen kansansaduista. Romantiikan seuraajat halusivat piristää lasten mielikuvitusta ja luomisiloa (Silja Aðalsteinsdóttir, 1982). Ihosen (2003) mukaan, romantiikkahan sysäsi liikkeelle myös ajatuksen kansakunnasta. Lapsista haluttiin kouliu ahkeria ja rehellisiä yksilöjä, jotka arvostaisivat isänmaataan, perheinstituutiota ja uskontoa. Tunnetuin Pohjoismainen lastenkirjailija romantiikan aikana oli H. C. Andersen (1805-1875) Tanskasta.

Andersenin saduista tuli toisten latensatujen esikuva. Lastensadut ovat kansainvälisiä, eri maissa voi olla samanlaisia satuja.

Islantilainen Jónas Hallgrímsson kirjoitti lastenkirjoja romantiikan tyylillä 1800-luvulla. Tänä aikana suurin osa Islannin lastenkirjallisuudesta oli käännöksiä, muun muassa tanskankielestä. Monet kääntäjät asuivat esimerkiksi Tanskassa ja toivoivat, että Islannin lapsilla olisi mahdollisuus lukea samanlaisia kirjoja kuin lapsilla toisissa maissa. Mutta ne käännökset olivat tylsiä. Ne olivat liian vakavia lapsille. Yksi poikkeus oli sadut jotka Jónas Hallgrímsson teki Andersenin saduista. Islannissa 1800-luvulla, vain kolme kirjoittajaa kirjoitti itse satuja lapsille: Jónas Hallgrímsson, Jóhann Halldórsson ja Torfhildur Þ. Holm (Silja Aðalsteinsdóttir, 1982). Islannin ensimmäinen lastenkirja on Vigfús Jónssonin (islantilainen pappi) runokirja *Barnaljóð* (1780) (suomeksi: *Lastenrunot*). Ne runot olivat hurskat ja kasvatusopillisia (Silja Aðalsteinsdóttir, 2005).

Suomessa varhaisin kirjoitettu kirjallisuus lapsille oli uskonnollista ja opettavaista. Mutta sitten, romantiikan aikana, kirjoittajat alkoivat kirjoittaa runoja ja kirjoja lapsille jotka sopivat heille paremmin, ja joista lapset voisivat tykätä. Varhaisimpia tämän uuden ajattelutavan ilmauksia olivat eräät F.M. Franzénin lasta ihannoivat runot. Johdonmukaisesti uusi lapsikäsitelmä murtautui kuitenkin esiin vasta Zacharias Topeliuksen teoksissa ja lehtikirjoituksissa 1800-luvun puolivälissä. Satusetä Topelius oli Suomen lastenkirjallisuuden tärkein vaikuttaja 1800-luvulla (Kaivola, 1988). Lasten- ja nuortenkirjallisuudesta suurin osa oli kertomakirjallisuutta, lähinnä kertomuksia. Satuja ilmestyi suhteellisesti eniten 1840- ja 1850-luvulla, jolloin satukirjallisuuden kustantaminen Suomessa alkoi. Topeliuksen ja H. C. Andersenin satujen lisäksi julkaistiin niin suomalaisia kuin käännettyjäkin kansansatuja, muun muassa saksalaisten *Grimmin veljesten satuja* vuodesta 1849 (Ihonen, 2003). Toiset kirjailijat, jotka kirjoittivat lastenkirjoja Suomessa tänä aikana olivat muun muassa Tyko Hagman, Alli Nissinen ja Immi Hellén. Ensimmäiset suomalaiset lastenkirjat olivat puhtaasti opettavaisia ja opastivat uskonnolliseen elämäntavukseen. Ne ovat suomalaisen piispan Jacob Tengströmin kirjat *Läse-Öfning för Mina Barn* (1795) ja *Tidsfördrift för Mina Barn* (1799) (Ihonen, 2003).

Satu voi olla kansansatu tai taidesatu. *Kansansadut* ovat satuja jotka suullisen kertomisen välityksellä ovat siirtyneet henkilöltä henkilölle, ajasta toiseen ja paikasta paikkaan. Kansansaduilla on usein yhteisiä kansainvälisiä tunnusmerkkejä. Samat satuaiheet esiintyvät paikallisina muunnoksina eri maissa. Kansansadun alku on lähes aina: ”Olipa kerran kauan sitten” ja sadun loppu on usein sellainen että sadun päähenkilö saa palkinnon. Palkinto voi olla muun muassa kuningastytär ja puoli kuningaskunta. Ne ovat usein kaavamaisia ja opettavaisia. *Taidesatu* oli yleinen satutyyppe romantiikan tyyllisuunnan aikana. Taidesadun kirjoittaja on tunnettu. Satujen alku ja loppu ovat moninaisia. Taidesadut ovat usein taiteellisesti kunnianhimoisia teoksia (Hannes Pétursson, 1973; Jónína Óskarsdóttir, 2004; Örlygur Hálfðanarson, 1990).

Toinen tarinatyyppi on *kansantarina*. Kansantarinassa aika ja paikka ei ole tietty. Tarinassa ei ole selvää mikä on todellista ja mikä on epätodellista. Luonto on täynnä elämää; luonnossa on hengiä, ihmeotuksia, ihmisiä ja luonnonolentoja. Sadut voivat tapahtua eksoottisissa maissa. Kansantarina on lyhyt uskottava kertomus joka kertoo menneen tapahtumasta, ilmiöstä kansanuskossa tai merkittävästä henkilöstä. Se voi olla kummitustarina, peikkotarina, piiloväkitarina (piiloväet on väet jotka asuvat kallioiden sisällä, he eivät ole inhimillistä), noitakertomus, luontotarina, legenda, tapahtumatarina (lyhyt kansantarina joka tapahtuu kertojan maailmassa, tapahtumat ovat todellisia tai niillä on juuria kansanuskossa) lastensatu tai huumoritarina. Tarinan sisältö voi olla todellinen tai fiktio. Henkilöt ovat harvoja. Kansantarinan kirjoittaja on usein tuntematon (Hannes Pétursson 1973; Rakel Pálsdóttir, 2002; Örlygur Hálfðanarson, 1990).

Satujen tunnusmerkit ovat: henkilöt ovat yleensä harvoja ja yksinkertaisia. Päähenkilö on yleensä nuori ja hyvä. Saduissa on usein kuningas, kuningatar, prinssi, prinsessa, talonpoika, talonpojan tytär, talonpojan poika, noita tai poppamies. Sadut usein tapahtuvat palatsissa, linnassa tai maatilalla. Sadut ovat ajattomia ja aiheettomia. Monissa saduissa on siveyssanoma. Kolme on yleinen luku, se tarkoittaa että sadussa on usein muun muassa kolme toivetta, kolme siskoa tai kolme kosijaa. Saduissa on joskus riimejä tai kansanvälisiä motiiveja kuten paha äitipuoli. Saduissa on usein vastakohtia:

hyvä – paha, rikas – köyhä, kaunis – ruma, viisas – tyhmä. Loppu on usein onnellinen (Hannes Pétursson 1973; Svanhildur Kr. Sverrisdóttir, 2006).

Luvussa kertoin lastenkirjallisuudesta Islannissa ja Suomessa ja miten lastenkirjallisuus muuttui romantiikan tyylisuunnan aikana. Satujen- ja kansantarinoiden keräily alkoi romantiikan aikana. Luvussa käsitelin satua ja satujen tunnusmerkkejä.

4 Lastenkirjailijat 1800-luvulla

Tässä luvussa kerron niistä kahdesta kirjailijasta, joiden lastenkirjallisuutta tässä tutkielmassani käsittelen. Nämä kirjailijat ovat islantilainen Jónas Hallgrímsson ja suomalainen Zacharias Topelius.

4.1 Jónas Hallgrímsson

Jónas Hallgrímsson syntyi Hraunissa Öxnadalissa 16.11.1807 (Erlendur Jónsson, 1977). Hän oli runoilija ja kirjailija, luonnontieteilijä, kääntäjä ja toimittaja. Hänen isänsä hukkui vuonna 1816 kun Jónas oli 9 vuotta vanha. Isän kuolemantapauksen jälkeen, Jónas lähetettiin kasvattina hänen tädille. Vuosina 1823-29 Jónas oli opiskelija Bessastaðirin-koulussa. Vuonna 1832 Jónas sai opintotukea mennäkseen opiskelemaan Kööpenhaminassa. Hän alkoi opiskella lakitiedettä Kööpenhaminan yliopistossa. Hän vaihtoi kohta lakitieteestä luonnontieteeseen. Saman aikan hän opiskeli kirjallisuustiedettä, varsinkin pohjoismaista ja saksalaista runoutta. Opiskelijana Jónas sai ison erikoistehtävän. Hänen täytyi tutkia Islannin luontoa ja kirjoittaa Islannin luonnon kuvaus. Vuonna 1838 Jónas valmistui luonnontieteilijänä Kööpenhaminan yliopistosta (Erlendur Jónsson, 1977).

Erlendur Jónssonin (1977) mukaan Jónaksen nuoruudenrakkaus oli Þóra Gunnarsdóttir. Jónas ja Þóra tutustuivat kun Jónas oli noin 20 vuotias ja Þóra vain 16 vuotias. Jónas halusi mennä naimisiin Þóran kanssa, mutta Þóran isä sanoi, että he olivat liian nuoria. Myöhemmin, nuoruudenrakkauden muistelmät olivat Jónaksen isoin inspiraatio runoilussa. Þóra ilmenee monissa runoissa, esimerkiksi rakkausrunoissa *Ferðalokissa* ja *Söknudurissa* (Suomeksi: *Matkaloppu* ja *Kaipaus*) (Erlendur Jónsson, 1977). Jónas Hallgrímsson oli lyyrisen runouden edelläkäviiä Islannissa. Hän vaikutti islantilaiseen runoteen enemmän kuin kukaan muu runoilija 1800-luvulla. Hänestä islantilainen riimillinen proosaruno oli vanhentunut mutta se oli yhä kansansuosiossa. Mutta nuori lukeneisto oli Jónaksen kanssa yhtä mieltä (Jónas Jónsson, 1955).

Vaikka Jónas on tunnetuin runoilijana, hän kirjoitti myös paljon muuta; satuja, novelleja ja kupletteja. Novelli *Grasaferð* on Jónaksen tunnetuin novelli ja se on ensimmäinen nykynovelli joka on kirjoitettu islanniksi. Jónas oli satugenren kiinnostuksen

edelläkiviä Islannissa ja runoilijat Jónaksen jälkeen, jatkoivat tämän hyvää työtä (Erlendur Jónsson, 1977; Jónas Jónsson, 1955).

Jónas oli yksi ensimmäisistä kirjailijoista jotka ymmärsi ja arvosti H. C. Andersenin satuja. H. C. Andersenin sadut inspiroivat Jónaksen satuja jotka ovat Islannin ainoita lastensatuja joilla on romantiikan tyyliuunnan tunnusmerkkejä (Silja Aðalsteinsdóttir, 1982). Saksalainen runoilija Heinrich Heine (1797-1856) vaikutti Jónakseen myös ja Jónas käänsi monia hänen satujaa Suomen kansalliseepos *Kalevala*, vaikutti myös Jónaksen ja Konráðin (*Fjölnirin miehet*), ja kirjeissä Konráðilta Jónakselle voi nähdä, että Konráð ja muut Jónaksen ystävät nimesivät hänen Väinämöiseksi (Kristinn E. Andrésson, 1973).

Fjölnir-lehden toimittajana, Jónaksen tehtävä oli esimerkiksi poistaa slangi islannin kielestä ja saada islantilaiset kunnioittamaan äidinkieltään. *Fjölnirin miehet* sanoivat että Islannin kansa ei saa kadottaa heidän äidinkieltään ja eivät saa alkaa puhumaan tanskaa Islannissa (Erlendur Jónsson, 1977). *Fjölniristä* tuli Islannin tärkein lehti koska se herätti kansan ja teki uudisti kulttuurissa. Islantilaiset alkoivat arvostaa heidän äidinkieltään ja kansallisuuttan.

Fjölnirin miesten käskyt olivat:

Íslendingar viljum við allir vera.
Vér viljum vernda mál vort og þjóðerni.
Vér viljum hafa alþingi á Þingvöllum.
(Jónas Jónsson, 1955).

(suom.)

Me kaikki haluamme olla islantilaisia.
Me haluamme suojella kieltämme ja kansallisuuttamme.
Me haluamme altingin Þingvelliriin.

Fjölnir-lehden viimeinen nidos oli julkaistu vuonna 1847, kaksi vuotta Jónaksen kuolema jälkeen. Se pyhitti Jónaksen muistossa. Lehdessä oli paljon Jónaksen kirjoitusta joka ei ole tulostettu ennen. Suurin osa oli lastenkirjallisuus, muun muassa sadut *Fífill og hunangsfluga* (suomeksi: *Voikukka ja mehiläinen*), *Stúlkan í turninum* (*Tyttö tornissa*) ja *Leggur og skel* (*Potka ja näkinkenkä*) ja novelli *Grasaferð*

(*Islanninjäkälä matka*), joka on ensimmäinen psykologinen nuorisotarina islanniksi (Sveinbjörg Sveinbjörnsdóttir, ilman vuosilukua).

Jónas kuoli sairaalassa Kööpenhaminassa 37 vuotta vanha, 26.05.1845 säärenmurtuman ja infektion päästä. Islannissa islannin kielenpäivä vietetään Jónaksen syntymäpäivällä, 16. marraskuuta. Vuosittain tämä päivä annetaan tunnustuspalkintoon johonkuhun joka on tehty hyvää työtä islannin kieleen (Erlendur Jónsson, 1977; Jónas Jónsson, 1955; Upplýsingavefur landsbókasafns Íslands, 2006).

4.2 Zacharias Topelius

Zacharias Topelius syntyi Uudenkaarlepyyn Kuddnäsissä 14.01.1818. Hän oli kirjailija (runoilija ja satusetä), toimittaja, historioitsija ja Helsingin yliopiston rehtori.

Vuonna 1832 Zacharias Topelius oli J. L. Runebergin yksityisoppilaana Helsingissä. Vuonna 1833 Topelius suoritti ylioppilastutkinnon Helsingissä. Vuonna 1840 hän sai filosofian kandidaatin tutkinnon ja 1844 lisensiaatin tutkinnon, pääaineena historia (Zacharias Topelius Skrifter/ Svenska litteratursällskapet i Finland, ilman vuosilukua). Vuonna 1842 hänet kiinnitettiin *Helsingfors Tidningarin* päätoimittajaksi. Tästä alkoi 18 vuotta kestänyt lehtimiesura, joka on merkittävimpiä suomalaisen lehdistön historiassa. Topelius oli monipuolinen, taitava ja hyvävaistoinen toimittaja, joka täytti lehden palstoja myös omilla, aina persoonallisilla ja kiinnostavilla kirjoituksillaan. Vuonna 1854 hänet nimitettiin Helsingin Yliopiston Suomen historian ylimääräiseksi professoriksi. Hän toimi yliopiston vararehtorina 1872-75 ja rehtorina 1875-78 (Jäntti, 1963).

Vuonna 1830 syntyi uusi ryhmä Helsingissä, *Lauantai-seura*. Ryhmän tehtävä oli kansallisen identiteetin rakentaminen ja Suomen ja suomalaisuuden historian rakentaminen. Sen jäseniä olivat muun muassa Zacharias Topelius, J. L. Runeberg, J. V. Snellman ja Elias Lönnrot. Zacharias Topelius oli monipuolinen kulttuurielämän vaikuttaja. Lehtosen (2003) mukaan, hänen esimerkkinsä ja kehotuksensa saivat sivistyneistön oivaltamaan lastenkirjallisuuden merkityksen kansallisen identiteetin rakennustyössä.

Zacharias Topeliuksen voi sanoa kohottaneen Suomen lastenkirjallisuuden kansainväliselle tasolle, ja hänen ansiostaan lastenkirjallisuus sai Suomessa myös suhteellisen arvostetun aseman 1800-luvun lopulla (Lehtonen, 2003). Lehtosen mukaan Topeliuksen lähimpänä esikuvana oli H. C. Andersen, jonka vaikutus näkyy varsinkin muutamissa alkukauden ironissävyyisissä saduissa. Topelius on tullut merkitsemään Suomen kirjallisuudessa samaa kuin H.C. Andersen Tanskan. Kansansadulla on niin ikään ollut suuri merkitys Topeliukselle. Zacharias Topelius oli Suomen vanhin lastenlehden toimittaja; ruotsinkielen *Eos*, joka ilmestyi 1854-1862 (Kaivola, 1988). Kiinnostus kasvatukseen ja opettamisen halu olivat Topeliuksella valistusajan perintöä, vaikka hän kirjailijana olikin lähinnä romantikko. 1860-luvulla Topelius alkoi koota satujaan ja muita lapsille kirjoitettuja tekstejään kokoelmiksi; *Läsning för barn* (*Lukemisia lapsille*), ilmestyi kahdeksan nidettä vuosina 1865-1896 (suom. 1874-1905) (Lehtonen, 2003). *Lukemisia lapsille* kirjassa hän käsittelee isänmaata ja sen historiaa, luontoa, Jumalaa ja hyvän ja pahan taistelua. Hänestä lastenkirjallisuudessa oli puhuttava Jumalasta ja isänmaasta, koska nämä antavat elämälle perustan. Topelius puolsi tyttöjenkin oikeutta opiskeluun ja pani painoa lasten liikunnalle ja heidän fyysiselle kasvatukselleen. Topelius kirjoitti kaksi koululle tarkoitettua lukukirjaa: *Naturens bok* (1856, suom. *Luonnon kirja* 1860) ja *Boken om vårt land* (1875, suom. *Maamme kirja* 1875). *Maamme kirja*, joka esittelee Suomen luontoa, kansanheimoja, historiaa ja kulttuuria, on vaikuttanut voimakkaasti suomalaisten itseyttämyykseen ja teki Topeliusta tunnetuksi koko Suomessa. Topeliuksen kirjallinen tuotanto on runsas ja kuuluu parhailta osiltaan etevimpään ja suosituimpaan Suomen kansalliskirjallisuuteen. Vuonna 1844 Topelius kirjoitti kuuluisan promootiorunon, jossa Laitisen (1981) mukaan innostuneesti laulettiin yhdestä kansasta ja maasta, yhdestä kielestä ja yhdestä viisaudesta; Ett folk! ett land! ett språk! en sång och en visdom!”.

Historiallisten romaanien kirjoittajan on Topeliuksen toinen yleisesti tunnettu rooli. Tunnetuin hänen historiallisista romaaneistaan on *Fältskärns berättelser* (suomeksi: *Välskärin kertomuksia*), jatkokertomuksena 1851-66, kirjana 1853-67” (Laitinen, 1981). Sadut ja historialliset romaanit ovat vain osa Topeliuksen laajaa tuotantoa. Hän kirjoitti lisäksi paljon muuta. Hän oli aikansa parhaita lyyrikkoja, tuottelias näytelmäkirjailija,

tarkkasilmäinen matkakuvaaja, valpas lehtimies ja myös mukaansa tempaava päiväkirjan pitäjä (Laitinen, 1981).

Topelius kuoli kotonaan Koivuniemessä 12.03.1898, 80 vuotta vanhana. Hänen syntymäkotinsa on järjestetty museoksi, samoin Herttoniemessä on Topelius-museo (Jäntti, Yrjö A., 1963, Ritva Raesmaa, 1997; Zacharias Topelius Skrifter/ Svenska litteratursällskapet i Finland, ilman vuosilukua).

Sekä Jónas Hallgrímsson että Zacharias Topelius olivat muun muassa nationalisteja, ja he kirjoittivat lastensatuja romantiikan tyylisuunnan aikana. Näiden heidän elämänsä ja tuotantoonsa liittyvien yhtäläisyyksien vuoksi onkin seuraavaksi mielenkiintoista katsoa heidän teoksiaan, tarkemmin heidän lastensatujaan, ja niiden eroja ja yhtäläisyyksiä.

5 Jónaksen sadut

Tässä luvussa käsittelen kahta kirjoitusta, jotka Jónas Hallgrímsson kirjoitti lapsille. Luvussa kerron muun muassa minkälainen kirjoituksen miljöö on, kerron mahdollisesta maisema- ja luonnonkuvauksesta ja kerron, millainen päähenkilöt ovat ja minkälainen loppu.

5.1 Tyttö tornissa

Tyttö tornissa (islanniksi: *Stúlkan í turninum*) on lyhyt satu. Satu ilmestyi ensimmäisen kerran *Fjölnir* lehdessä vuonna 1847 (Upplýsingavefur Landsbókasafns Íslands - Háskólabókasafns, 2006). Luin sadun kirjasta *Ljóð og sögur*, ensipainos 1941.

Sadun päähenkilö on nuori ja kaunis tyttö. Sadussa sanotaan aina vain tyttö, tytön nimi on tuntematon. Tytön isä on köyhä kalastaja. Puhuva lepakko on myös tärkeä henkilö, mutta se on nuori mies lumossa. Kuten luvussa 3 kirjoitin Hannes Péturssonin (1973) ja Svanhildur Kr. Sverrisdóttirin (2006) mukaan saduissa harvat henkilöt ovat yksinkertaisia, päähenkilö on nuori ja hyvä ja saduissa on usein kuningas, kuningatar, prinssi, prinsessa, talonpoika, talonpojan tytär, talonpojan poika, noita tai poppamies. Näin on tässäkin sadussa. Henkilöitä ei ole paljon. Päähenkilö on nuori ja hyvä tyttö ja mukana ovat lumottu prinssi ja tällä kertaa ei köyhän talonpojan vaan kalastajan tytär.

Satu tapahtuu rannalla ja vanhassa tornissa. Eräänä iltana tyttö on rannalla katsomassa, tuleeko hänen isänsä mereltä. Vuodenaika on kesä, koska ruoho on vihreä. Meri on tyrskyinen. Sadussa ei ole lisää maisema- tai luonnonkuvausta. Satu on ajaton, eikä tiettyä paikkaa tai maata ole. Vaikka sadussa on viikingit ja meri, paikka ei voi olla Islanti, koska Islannissa ei ole lepakkoja. Rannalla ilmestyy viikinkejä, jotka aikovat ottaa tytön pois. Tyttö pakenee viikinkejä ja juoksee vanhaan torniin, joka on lyhyen matkan päässä. Torni on niin vanha, että se on alkanut sortua. Kaikki luulevat, että tornissa on paljon kummituksia ja kukaan ei uskalla mennä tornin lähelle. Tämä satu on aika hirvuihin ja ei ehkä sovi pienille lapsille. Tyttö on niin pelokas, että hän ei mieti miten kummitusmainen torni on ja juoksee sisälle ja alas portaita. Tyttö tulee vankilaan. Siinä on verta lattialla ja rautakahleet seinällä. Tyttö juoksee ylös portaita ja tulee selliin tornissa. Siinä istuu iso hirveä pöllö. Sadun paha henkilö on tämä iso ja hirveä, puhuva

pöllö. Monissa saduissa eläimet voivat puhua. Pöllö tuijottaa tyttöä, ja pöllön silmissä palaa tuli. Tyttö aikoo karata, mutta samassa hetkessä portaat kaatuu. ”Nyt sinun täytyy olla täällä. Aion opettaa sinut pitämään yöstä enemmän kuin päivästä”, pöllö sanoo. ”Minä nukun koko päivän ja silloin sinun täytyy olla rauhallinen” (Jónas Hallgrímsson 1941, 140). Pöllö menee pois mutta tulee sitten takaisin ja monet lepakot tulevat myös. Ne lentävät tytön ohi ja menevät seinän sisälle. Tyttö kurkistaa läpi aukko seinässä. Kaukana tyttö näkee kirkkaasen salin, missä kaikki tuntuu oleva kullasta tai hopeasta. Tyttö tuijottaa pitkän aikaa mutta sitten tulee pimeä.

Pöllö nukkuu päivällä ja tytön täytyy istua liikkumatomana niin että pöllö voi nukkua. Kuinka tylsää elämää. Kun alkaa pimentyä, pöllö herää ja kysyy, pitääkö tyttö enemmän yöstä vai päivästä. ”Päivästä” sanoo tyttö, ja pöllö lentää ulos ja hakee lepakoita.

Seuraavat yöt ovat samanlaisia. Sadussa kerrotaan kolme kertaa, miten pöllö kysyi tytöltä ja miten tyttö vastaa, mutta oikeastaan pöllö kysyi useammin kuin kolme kertaa, vaikka kysymys ja vastaus on vain kirjoitettu kolme kertaa. Salissa on kirkasta ja siellä on kauniita ihmisiä kirkasvärississä vaatteissa ja he syövät hyvää ruokaa kauniin pöydän ääressä. Kaikki näyttää tulevan lähemmäksi ja tyttö näkee vielä paremmin mitä tapahtuu salissa. Joka ilta pöllö kysyy tytöltä, pitääkö hän enemmän yöstä vai päivästä. Tyttö vastaa aina, että hän pitää päivästä. Sitten yhtenä iltana pöllö sanoo, ”kun sinä vastaat että pidät yöstä, voit sitten tulla meidän juhlaan ja saada niin hyviä vaatteita kuin toiset tuossa salissa” (Jónas Hallgrímsson 1941, 142).

Nyt tytön täytyy ajatella tarkkaan, miten hänen nyt täytyy vastata kun pöllö kysyy seuraavana iltana. Mutta nyt joku sanoo kumealla äänellä: ”Pikku tyttö! Pidä enemmän päivästä kuten olet tehnyt. Minä olin mies ja tulin tahattomasti tänne sisälle aivan kuten sinä. Täällä oli niin ikävä, että yksi yö minä menin pöllön kanssa ulos, mutta aamulla minä muutuin lepakoksi ja nyt en voi nähdä päivänvaloa” (Jónas Hallgrímsson 1941, 142). Tämä lepakko halusi pelastaa tytön. Seuraavan kerran kun tyttö vastaa, että hän pitää päivästä enemmän, pöllö tulee hirveän vihaiseksi! Pöllö ja lepakot menevät seinän sisälle mutta lepakko, johon tyttö on tutustunut, ei mene taas sisälle. Tyttö ja lepakko suunnittelevat paeta. Seuraavana aamuna kun pöllö nukkuu, tyttö menee sen taakse ja kuristaa pöllöä käsin. Kun pöllö kuolee, torni sortuu ja tyttö seisoo sitten vihreällä

ruoholla ja nuori mies seisoo hänen vierellä. Sadun loppu on onnellinen. On sitten hyvän ja pahan taistelu, se hyvä voittaa. Tyttö ja lepakko päästävät. Lepakko muuttuu takaisin mieheksi ja nyt tyttö ja nuori mies menevät miehen isän luo, joka on rikas kuningas ja pitää heidän häät.

Hannes Pétursson (1973) ja Svanhildur Kr. Sverrisdóttir (2006) kirjoittavat, että monissa saduissa on siveyssanoma. Tässä sadussa siveyssanoma voi olla ”älä lankea kiusaukseen”. Sadussa on toiset lastensadun tunnusmerkit ja romantiikan ajan tunnusmerkit. Sadun kaipuu on vapaudenhalu ja sadun tunteet ovat kiusaukset ja pelko. Tytön mielestä elämä tornissa on todella tylsää, se on myös tunne. Sadussa on mielikuvitus ja epätodellisuus. Sadussa on vastakohtia. Tyttö on köyhä ja nuori mies on rikas. Tytön isä on kalastaja ja nuoren miehen isä on kuningas. Tyttö asuu kämpässä ja nuori mies on kuningaskunnasta.

5.2 Islanninjäkälä matka

Islanninjäkälä matka (islanniksi: *Grasaferð*) on lyhyt kertomus, joka voi olla totta. Se on novelli. Novelli ilmestyi ensimmäisen kerran *Fjölnir* lehdessä vuonna 1847. Otsikko oli „*Brot*” suomeksi: ”*Palanen*” (*Upplýsingadeild Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns*, 2006). Luin novellin kirjasta *Ljóð og sögur*, ensipainos 1941. *Grasaferð* on Islannin ensimmäinen novelli joka kertoo normaalista islantilaisesta lapsesta ja se on myös ensimmäinen nuorisotarina islanniksi (Silja Aðalsteinsdóttir, 2005).

Novelli tapahtuu islantilaisen maaseudulla. Tapahtumapaikat on nimetty nimeltä. Novelli tapahtuu maatalon lähellä ja Brattaskeið-vuorella. Brattaskeið on vuori Öxnadalissa. Päähenkilöt ovat nuori poika ja nuori tyttö. Tyttö, Hildur Bjarnadóttir, on 15-vuotias ja poika on 13-vuotias. Hänen nimensä ei ole kerrottu. Poika on pienempi kuin tyttö. Novellissa ei ole paljon näkymienkuvausta, mutta on vaatteidenkuvausta. Lukija saa myös tietää päähenkilöjen taustatietoja. Tyttö ja poika ovat kasvattisisarukset. Pojan vanhemmat kuolivat, kun poika oli 4 vuotta vanha, silloin pastori Bjarnista, tytön isästä, tuli pojan kasvatti-isä. Novellissa tyttö ja poika ovat ulkona. On satanut vettä. Poika näkee hyvin paljon islanninjäkälää vuorella. Poika ja

tyttö päättävät että he eivät kerro kenellekään että he ovat nähneet niin paljon jäkälää vuorella koska he haluavat poimia ne itse.

Eräänä päivänä pojalla on kauniit vaatteet päällä; valkoiset housut, vaaleasiniset sukat, vihreä paita ja hattu. Poika on ulkona ja katsoo oveen ja odottaa, tuleeko joku ulos. Hetken perästä Hildur tulee ulos. Hänellä on jäkäläpussi kädesssä. Hänellä on lumivalkoiset ruusuhanskat ja hän on selvästi menossa islanninjäkälää poimimaan.

Taloudenhoitaja haluaa, että lapset poimivat hänelle jäkälää teehen ja ruokaan. Sää on hyvä. Maaseudulla on pilvistä ja aamu on rauhallinen. Pellot ovat vihreät, voikukat ja leinikit ovat keltaisia. Lampaat ovat haassa. Ulkona kuuluu vain linnunlaulua, pikkupuron ääntä ja joenkohinaa laaksossa. Kauempana ovat siniset vuoret.

Tyttö on isompi kuin poika. Tyttö sanoo, että poika on hänen pieni serkkunsa ja poika sanoo että tyttö on hänen siskonsa. Poika ei halua olla pieni serkku. Hän haluaa olla aikuinen. Hänestä hän on niin miehekäs, kun hänellä on valkoiset housut päällä. Tytön konfirmaatio oli viime vuonna ja hänestä on tullut nainen. Poika on lyhytkasvuinen ja vielä vain lapsi. ”Minä olen kovin pieni, Hildur hyvä. Luulen että minusta ei koskaan tule miestä” (Jónas Hallgrímsson 1941, 125) poika sanoo hänen kasvatussiskolle. Mutta sitten he vain nauravat.

Sitten he tulevat paikkaan, missä kasvaa uskomaton määrä jäkälää. Siellä jäkälää ei poimittu moneen vuoteen. Lapset poimivat ja poimivat. Pussit tulevat täyteen mutta vuorella on vielä paljon jäkälää. Lapset ompelevat yhden paidan kiinni ja poimivat paitaan, silloin he voivat tuoda enemmän jäkälää kotiin. Kun tyttö ompelee, poika kertoo tarinaa. Sitten he alkavat puhua kummituksista ja henkipatoista. Poika lausuu myös runoja jotka hän on itse tehnyt ja myös lauluja, jotka hän on itse kääntänyt. He juttelevat runoudesta, runojen kääntämisestä, runomitasta ja allitteraatiosta. Yhden runon Hildur on kääntänyt saksasta. Se on hänen salaisuus, koska kääntäminen ei ole naisen työtä. Novellissa on kaksi tunnettua runoa, jotka Jónas on kirjoittanut: *Sáúð þið hana systur mína* (Näittekö minun siskoni) ja *Heiðlóarkvæði* (Kapustarinnan runo).

Kun paita on täynnä jäkälää, lapset istuvat vielä vuorella ja katsovat alas laaksoon. Yhtäkkiä kuuluu hirveä tömähdyks vuorella lapsien yllä. Sitten toinen tömähdyks ja toinen ja vuori tärisee ja värisee. On kivivyöry. Lapset rukoilevat Jumalaa. Novellissa on kristinusko. Iso kivi kaatuu lapsien ohi, alas vuorelta. Tömähdykset lisääntyvät ja

siniharmaa savu nousee ja tulee myös savunhaju. Poika selittää että kivivyöry tulee joskus kun on satanut paljon. ”Siis sade tänään on löysännyt kiven” tyttö sanoo. ”Tai tämä sitten” (Jónas Hallgrímsson 1941, 138) poika sanoo ja viittaa ylös vuoreen missä mies seisoo kallionkielekkeellä. Lapset eivät voi arvata, kuka tämä mies on tai mitä hän on tekemässä vuoren päällä. Poikaa alkaa pelottaa, että mies voi olla henkipatto, mutta vuorella, jolla ei ole laavaa, eikä jäätikköä, ei voi olla henkipattoa, he miettivät.

Poika pitelee kiini isosiskoansa. Mutta kohta hän voi päästää koska mies häviää, ikään kuin hän olisi kävellyt vuoren sisälle.

Novellin loppu on todella äkinäinen ja epätavallinen. Yhtäkkiä novelli on loppunut. Se ei ole tyypillinen loppu. Jotkut sanovat, että Jónas Hallgrímsson ei koskaan tehnyt novellia valmiiksi ja että se on vain palanen. Jónas Hallgrímsson ei tehnyt novellin otsikkoa itse (Susanne Haugen, 2006). Brynjólfur Pétursson tai Konráð Gíslason teki sen otsikkoa, mutta he julkaisivat viimeinen Fjölnir-lehden ja julkaisivat siinä lähes kaikki Jónaksen tarinat ja Konráð kirjoitti myös Jónaksen elämäkertaa (Jónas Jónsson, 1955).

Hannes Péturssonin (1973) ja Örlygur Hálfðanarsonin (1990) mukaan maiseman- ja luonnon palvonta oli yleinen romantiikan ajan kirjallisuudessa. Novellissa *Grasaferð* on todella paljon Islannin luonnon- ja maisemakuvausta. Palanen yhdestä kuvauksesta: ”Auringonpaiste tuli alas laakson, mutta ylhäällä, missä me olimme, oli varjo. Hiljainen etelätuuli laski vuorella ja toi elämää ja lämpöä” (Jónas Hallgrímsson 1941, 136). Novellissa on myös nationalismi ja kansallistunne, koska novellissa tyttö ja poika puhuvat tunnetuista henkilöistä, islantilaisista kansansaduista, esimerkiksi *Húsavíkurskottasta* ja *Hvítárvallaskottasta*. Jäkälien poimiminen on esimerkki kansankulttuurista. Novellissa on muita tunnusmerkkejä romantiikan ajasta ja myös joitain lapsensadun tunnusmerkkejä. Tunne on vahva. Nuoruuden tunteet ja rakkaus. Tyttö on pojan paras ystävä. Poika ilahtuu, kun he pitävät toisiaan kädestä. Kuten monissa lastensaduissa, novellissa on lauluja.

Tässä luvussa käsittelin Jónaksen novellia *Grasaferð* (*Islanninjäkälä matka*) ja satua *Stúlkan í turninum* (*Tyttö tornissa*). Luvussa on novellin ja sadun tiivistelmät ja tiivistelmien sisällä kerroin mitkä tunnusmerkit tulivat romantiikan tyyliuunnasta ja mitkä tulivat lapsensaduista.

6 Topeliuksen sadut

Tässä luvussa käsittelen kahta satua, jotka Zacharias Topelius kirjoitti lapsille. Kuten luvussa 5 Jónaksesta, kerron tässä luvussa muun muassa minkälainen Topeliuksen satujen miljöö on, kerron satujen maisema- ja luonnonkuvauksesta jos niillä on joku, ja millaista päähenkilöt ovat ja minkälainen loppu on.

6.1 Sampo Lappalainen

Sampo Lappalainen on satu. Vuonna 1860 satu ilmestyi lastenlehti *Eoksessa* ruotsiksi (*”Sampo Lappelill”*). (Zacharias Topelius Skrifter/ Svenska litteratursällskapet i Finland, ilman vuosilukua). Luin sadun suomeksi kirjasta *Topeliuksen kauneimmat sadut* vuodelta 1970. Luin sen myös islanniksi kirjasta *Norræn ævintýri I*.

Sampo Lappalainen on kirjoitettu lapsille. Se on satu, jossa miljöö on jännittävä ja eläimet voivat puhua. Tapahtumaipaikat ovat nimetty. Satu tapahtuu Lapin perukoilla, Ailigas-nimisessä paikassa suuren Tenojoen varrella, Rastegaisella korkealla tunturilla ja pappilassa Inarin järven rannalla. Ne ovat oikeat paikat. Vuodenaika on talvi. Sadun päähenkilö on pieni lappalainen poika, Sampo Lappalainen. Hän on nuori ja hyvä poika. ”Hän on seitsen-kahdeksanvuotias pojanpallero, mustatukkainen, ruskeasilmäinen ja leveäsuinen, aivan kuin isänsä, mutta Lapissa sitä pidettiin kauniin” (Topelius 1970, 52). Sampo asuu vanhempiensa kanssa Lapissa. Siellä on talvi kymmenen kuukautta vuodessa. Perhe asuu majassa. Heidän mielestensä se on oivallinen ja lämmin asuinpaikka, vaikka heillä ei ole muuta sänkyä eikä lattiaa kuin lumi. Sampo Lappalainen ei ole vielä kastettu, vaikka hän on nyt seitsen-kahdeksanvuotias. Siihen aikaan ei pappia ollut aina lähellä. ”Ensi vuonna mennään papin luo ja ristitään poika” sanoo isä aina (Topelius 1970, 52). Mutta ensi vuonna tuli taas este, matkaa ei tehty ja poika jäi kastamatta. ”Minä en saa rauhaa ennen kuin poika on kastettu” äiti sanoo (Topelius 1970, 53). Poika voi kohdata kultasarvisen Hiiden poron, ja Jumala armahtakoon sitä ihmisparkaa, jos ei silloin ole kastettu. Hiisi on tunturien mahtava kuningas, joka asuu Rastegaisella. Rastegaisella on myös peikkojen paikka. Hiisi voi syödä pikkupoikia kuin hyttysiä. Sampo ajattelee kuinka jännittävää olisi nähdä semmoinen mahtava kuningas, mutta vain matkan päästä.

Eräänä päivänä isä näyttää Sampolle pienen punaisen juovan taivaanrannassa ja sanoo, että se on auringon enne ja kohta voi nähdä itse auringon. Punainen valo loistaa Rastegaisen huippulla. Nyt Sampo miettii, kuinka jännittävää olisi nähdä kaukaa tunturien kuningas. Eräänä yönä Sampo menee ulos majasta, valjastaa poronsa pulkan eteen ja ajattelee, että nyt ajetaan vähän matkaa Rastegaiselle päin, vain ihan vähän matkaa. Mutta Sampo menee pitkän matkan päähän ja istuu sitten aivan yksin lumessa Rastegaisen lähellä, koska pulkka kiepsahtaa ja Sampo lentää siitä ulos. Pikku Sampoa alkaa pelottaa. ”Jos jään tähän, minä palellun kuoliaaksi” hän sanoo itselleen (Topelius 1970, 56). Hän päättää mennä tunturiin ja tunturien kuninkaan luo. Kohta juoksee suuri, pörheä susi Sampon vierellä. Susi on tunturien kuninkaan ylimmäinen mestarisusi. Se kertoo Sampolle, että juuri nyt on aurinkojuhla Rastegaisella. Kun Lapissa koko pitkän talven on ollut pimeää ja aurinko sitten ensi kerran nousee taivaalle, kaikki pohjolan eläimet ja peikot tulevat Rastegaiselle ja viettävät aurinkojuhlaa. Tänään ei kukaan saa tehdä toiselleen pahaa. Sampo on onnekas. Sampo ja susi ovat tulleet tunturin laelle. Sadun paha henkilö on tunturien kuningas. Suuri tunturien kuningas istuu arvopaikalla ja hänen ympärillä istuu miljoonittain vuorenpikkoja ja tonttu-ukkoja. Ne ovat tulleet sinne Novaja Zemljasta, Huippuvuorilta, Grönlannista, Islannista ja Pohjoisnavalta asti palvomaan aurinkoa. Siellä on myös Lapin kaikki eläimet. Sitten tunturien kuningas huutaa: ”Tällaista sen olla pitää, ikuinen talvi ja ikuinen yö. Siitä minä pidän” (Topelius 1970, 61). Joku karhu karjuu että aurinko nyt jää ikipäiviksi pois, aurinko on sammunut, aurinko on kuollut. ”Koko maailma kumartaa ja palvoo nyt minua, ikuisen talven ja yön kuningasta” (Topelius 1970, 61) kuningas sanoo, ja kaikki eläimet sanovat ”aurinko on sammunut, aurinko on kuollut!” (Topelius 1970, 61). Mutta Sampo on nähnyt auringon enteen taivaalla jo päivää ennen ja sanoo että tunturien kuningas valehtelee. Kuningas suuttuu, mutta punainen juova välähtää taivaalle ja sitten paistaa aurinko kaikkien silmiin.

Kohta turvallinen aika on mennyt ja sudet voivat alkaa yrittää syödä toisia eläimiä tai pojan. Toinen tärkeä henkilö sadussa on puhuva poro jolla on uljaat, kullatut sarvet. Sampo hyppää poron selkään. Poro on tunturien kuninkaan oma lumottu poro. Sampo ja poro kiirehtivät alas tunturilta. Kun he ovat matkalla, jotakin pelottavaa tapahtuu kolme kertaa. Kolme on todella yleinen numero käytetty kuin motiivi kirjallisuudessa. Ensiksi tuhat karhua juoksevat poron ja Sampon jäljessä syödäkseen heidät suuhunsa. Toiseksi

satatuhatta sutta ajavat heitä takaa täyttä laukkaa repiäkseen kappaleiksi heidät. Kolmanneksi tunturien kuningas itse harppoo heidän jäljessä. Jos poro ja poika pääsevät pappilaan Inarin järven rannalle, he olisivat turvassa, koska tunturien kuninkaalla ei ole valtaa kristittyihin. Sadussa on kristinusko. Nyt sadun kliimaksi lähestyy, hyvän johdannon ja todella jännittävän konfliktin jälkeen. Kun poro ja Sampo olivat tulleet pappilan tupaan, tunturien kuningas tulee ja jyskyttää oveen ja sanoo: ”Siellä sisällä on kastamaton lapsi, ja kaikki pakanat kuuluvat minulle” (Topelius 1970, 63). Mutta pappi on älykäs ja vastaa: ”Odota, kunnes olen saanut ylleni papinkaavun ja liperit, niin että voin ottaa niin korkean herran vastaan arvonsa mukaisesti!” (Topelius 1970, 63) ja samalla hän ottaa vesimaljan ja kastaa Sampo Lappilaisen kristityksi ihmiseksi, Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Kun pappi avaa oven ja kertoo kuninkaalle, että Sampon kanssa hänellä ei ole enää mitään tekemistä, kuningas raivostuu niin hirvittävästi, että hän pakahtuu ja hajoaa hurjaksi pyryilmaksi.

Sadun loppu on onnellinen. Sampo valjasti kultasarvisen poron papin pulkan eteen ja ajoi kotiin. Pienessä Lapinmajassa on suuri ilo kun Sampo Lappalainen palaa kotiin. ”Mutta kuinka Samposta sitten tuli suuri herra, joka ruokki poroan kultakauralla hopeaseimestä, se on toinen juttu, ja liian pitkä tässä kerrottavaksi” (Topelius 1970, 64). Sanotaan, että lappalaiset eivät enää viivyttelä lastensa kastamista vuodesta toiseen kuten ennen. Tunturien kuningas on hävinnyt, mutta kaikki luulevat, että hän vielä elää ja hallitsee Rastegaisella.

Minusta on hauska miten kertoja puhuu ja opettaa lukijalle: ”...oletko koskaan laulanut laulua *Juokse, porosein?* Tunnetko tuon laulun: sen on kirjoittanut herttainen hyvä piispä Franzén? Koko Ruotsi ja koko Suomi ihailivat runoilija-piispa...” (Topelius 1970, 55). Tämä minusta on kansallistunne ja myös nationalismi, mutta ne ovat yleiset tunnusmerkit romantiikan ajan kirjallisuudessa. Toiset tunnusmerkit romantiikan ajasta jotka kerroin 3 luvussa ovat mielikuvitus ja uni tai epätodellisuus. Sadussa on myös runsas maiseman- ja luonnonkuvaus, esimerkiksi: ”Siellä ei enää ole peltoa eikä kunnan metsää eikä kunnan taloja, vaan laajoja autioita soita, korkeita tuntureita ja pieniä kojuja – niiden nimi on kota – joihin ryömitään sisään” (Topelius 1970, 50). Sadussa on myös lastensadun tunnusmerkit. Hannes Péturssonin (1973) ja Svanhildur Kr. Sverrisdóttirin (2006) mukaan luku kolme on yleinen luku sadussa. Sampo Lappalainen sadussa joku

paha juksee Sampoa ja poroa takaa kolme kertaa. Myös todella satumainen siinä sadussa on puhuvia eläimiä, vastakohtat, taistelu ja onnellinen loppu. Vastakohtat ovat hyvä ja paha, taistelu on hyvän ja pahan taistelu, siinä paha häviää ja se hyvä ja kristitty voittaa, ja se on tyyppillinen loppu saduissa. Kuten monissa lastensaduissa tässä sadussa on myös laulu.

6.2 Vattumato

Vattumato on lyhyt satu. Ruotsiksi *Hallonmasken* (Vattumato) julkaistiin ensin *Eoksessa* vuosien 1854 ja 1866 välillä. (Zacharias Topelius Skrifter/ Svenska litteratursällskapet i Finland, ilman vuosilukua). Luin sadun suomeksi kirjasta *Topeliuksen kauneimmat sadut* vuodelta 1970. Luin sen myös islanniksi kirjasta *Norræn ævintýri I*.

Vattumato on satu lapsille. Satu tapahtuu luonnossa; pihalla, metsässä ja vattumetsässä. Vuodenaika on kesä. Sadun harvat henkilöt ovat yksinkertaisia. Päähenkilöt ovat Aina ja Tessa. He ovat nuoria ja hyviä tyttöjä. Enemmän henkilökuvausta ei ole. Toinen tärkeä henkilö sadussa on kuningas, joka on myös vattumato. Oikeastaan se on vanha ukko, joka on vattumetsän kuningas mutta joka sadas vuosi hän muuttuu pieneksi vattumadoksi.

Aina ja Tessa ovat puhdistamassa vattuja, kun he huomaavat madon vatussa. He säälivät matoa mutta Lauri, poika joka on siellä myös, sanoo ”nitistä se hengiltä, polje se mäsäksi!” ja isosisko sanoo ”puhalla se pois” (Topelius 1970, 208). Mutta Tessa ja Aina eivät halua satuttaa matoa. Tessa ottaa vatunlehden, panee madon varovaisesti lehdelle ja vie pihalle. Aina huomaa pihalla linnun, joka voisi syödä madon, ja Aina ottaa madon lehdelle, vie sen metsään ja piilottaa vattupensaiden alle.

Päivällisen jälkeen isosisko, Aina, Tessa ja Lauri ovat syöneet kaikki vatut, ja heillä ei ole mitään hillottavaksi talven varalle. ”Olisi mukavaa, jos vielä olisi kaksi korillista tuoreita marjoja, puhdistettaisiin ne illalla ja keitetäisiin huomenna isossa rautapadassa ja sitten syötäisiin vohveleita ja vattuhilloa!” isosisko sanoo (Topelius 1970, 209). Aina ja Tessa lähtevät metsään poimimaan vattuja. He marssivat reippaasti ja tulevat sitten syvälle metsään. Siellä on paljon marjoja, mutta ei paljon vattuja. Aina ja Tessa kävelevät pitemmälle ja pitemmälle ja tulevat lopuksi aivan uskomattomaan, suureen

vattumetsään. Pensaissa on niin paljon isoja, tummanpunaisia vattuja, että poimijatytöt eivät koskaan ovat nähneet sellaista marjamäärää. Tytöt poimivat ja syövät. Hetken päästä korit ovat täynnä ja tytöt lähtevät kotiin päin. Tytöt eivät koskaan ole käyneet niin syvällä metsässä, ja nyt he ovat eksyneet. Puitten varjot pitenevät pitenemistään ilta-auringossa ja suuressa metsässä tulee vähän kylmempi ja myös pimeä. Tyttöjä pelottaa, mutta he kävelevät ja toivoivat, että metsä loppuisi ja he näkisivät savua kotipiipusta. Nyt on aivan pimeää ja tytöt huomaavat, että he ovat kävelleet ympyrän ja tulleet takaisin vattupensaille, missä he olivat poimineet ihan äsken. Tytöt alkavat itkeä. Nyt tulee yksi motiivi tässä sadussa, sadun kolme toivetta. Jotakin kummallista tapahtuu kolme kertaa. ”Minun on kova nälkä” sanoo Tessa. -Voi voi, sanoo Aina, ”olisipa tässä nyt kaksi isoa voileipää ja lihaa päällä” (Topelius 1970, 211). Tuskin hän on sen sanonut, kun jotakin merkillistä tapahtuu. Tessalla on voileipä kädessä ja Ainallakin! Sitten heillä on myös maitolasit kädessä! Tyttöjen on nälkä ja he syövät ja juovat hyvällä halulla. Kun he ovat syöneet, Aina haukottelee ja sanoo: ”Olisipa nyt pehmeä sänky, että saisi panna maata” (Topelius 1970, 212). Hienot, pehmeät sängyt ilmestyvät tyttöjen viereen, ja vähän myöhemmin sekä Tessa että Aina nukkuvat sängyssä.

Sitten he heräävät. On ihana kesäaamu metsässä. Tytöt luulevat että he näkevät vielä unta ja ovat todella hämmästyneitä. Kolmas toive tulee. Aina sanoo: ”Olisipa meillä nyt vielä kuppi kuumaa kahvia ja lämmin sämpylä!” (Topelius 1970, 212). Heidän viereen tulee pieni hopeatarjotin ja sillä aamukahvi ja sämpylät kuten he ovat toivoneet. He eivät koskaan ole maistaneet niin hyvää kahvia. Olisi hauska tietää, kuka antoi heille tämän kaiken. Ääni kuuluu pensaista: ”Minä se olen rakkaat pikku tytöt” (Topelius 1970, 213) joku pieni ystävällinen ukko sanoo. Hän ontuu esiin pensaiden keskeltä. Hän kertoo tytöille, kuka hän on. Tämä pieni ukko on vattukuningas, ja hän hallitsee koko vattupensaiden valtakuntaa. Hän on asunut siinä monta tuhatta vuotta. Mutta suuri henki on päättänyt, että ukon joka sadas vuosi täytyy yhdeksi päiväksi muuttua pieneksi vattumadoksi ja elää sellaisena heikkona ja avuttomana auringon noususta sen laskuun. Sinä aikana lintu voisi syödä hänet, lapsi voisi poimia hänet marjan mukana ja tallata jalkoihinsa. Ukon muuttumispäivä oli juuri eilen ja tytöt olivat pelastaneet hänet. Illalla, kun ukko sai oikean hahmonsa, hän etsi tyttöjä, koska hän halusi kiittää. Kun hän sitten löysi tytöt valtakunnastansa, hän otti heidät vastaan niin hyvin kuin osasi ja yritti varoa pelästyttämästä heitä kovin. Ja nyt ukko lähettää linnun metsästänsä näyttämään tytöille

tien kotiin. Tytöt kiittävät ukkoa lämpimästi. Hyvä että he olivat säälineet pientä vattumatoa. Tytöt ottavat marjansa ja juoksevat iloisia linnun jälkeen. Sadun loppu on onnellinen. On iso ilo kun he tulevat kotiin, kaikki ovat odottaneet heitä ja hakeneet ja isosisko oli ollut varma, että sudet ovat syöneet hänen rakkaat pienet siskonsa. Ukko lähettää lahjojan kaikille, esimerkiksi viestin Laurille: Lauri, älä koskaan tapa turvatonta! Se on sadun sanoma. Keittiössä isosisko löytää kaksitoista isoa koria täynnä suuria ja ihania vattuja ja nyt alkaa hilloaminen ja sokeroiminen ja marjankeitto. Varmasti he keittävät hilloa vielä tänään.

Satu voi tapahtua Suomessa. Marjojen poimiminen ja hillon tekeminen voi olla kansankulttuurin esimerkki, joka on Hannes Péturssonin (1973) ja Örlygur Hálfðanarsonin (1990) mukaan tunnusmerkki romantiikan tyyliuunnasta. Sadun tunnearvo on inhimillisyys ja hyväntahtoisuus. Sadussa on paljon romantiikan ajan maiseman- ja luonnonkuvausta, esimerkiksi: ”Aina ja Tessa lähtivät metsään. Kyllä siellä oli kaunista, aivan ihanaa” (Topelius 1970, 209). ”Kun he heräsivät, paistoi aurinko korkealta taivaalta, metsässä oli ihana kesäaamu ja linnut lentelivät lystikkäästi puitten latvoissa ja oksilla” (Topelius 1970, 212). Tunnusmerkit tässä sadussa, jotka usein voi löytää lastensaduista, ovat mielikuviutus ja epätodellisuus, paikka ja aika ei ole tietty. Kansainvälinen motiivi on kolme toivetta. Vastakohtat ovat pimeä ilta ja aurinkoinen aamu, pelko ja turvallisuus.

Luvussa käsittelin Topeliuksen satuja *Sampo Lappalainen* ja *Vattumato*. Luvussa on satujen tiivistelmät ja tiivistelmien sisällä kerroin, mitkä tunnusmerkit tulivat romantiikan tyyliuunnasta ja mitkä tulivat lapsensaduista.

7 Satujen analyysi

Luvussa kerron, kuinka tyyppilisiä lapsensatuja tai romantiikan tyyliuunnan kirjoituksia tutkielman neljä kirjoitusta ovat.

Kaikki neljä kirjoitustyötä, joita on käsitelty tässä tutkielmassa, ovat kirjoitettu lapsille tai nuorille. Jónaksen *Islanninjäkälä matka* on novelli lapsille ja nuorille ja toiset sadut, Jónaksen *Tyttö tornissa* ja Topeliuksen *Vattumato* ja *Sampo Lappalainen*, ovat lastensatuja. Jónas kirjoitti vähän vanhempi lapsille kuin Topelius (*Tyttö tornissa* verrattuna *Vattumato*).

Vattumato satu ja *Islanninjäkälä matka* satu ovat samantyyppisiä, romanttisen maaseudun sävyjä, vaikka *Vattumato* on myös satumainen. *Tyttö tornissa* sadussa ja *Sampo Lappalainen* on sadun sävy, vaikka *Sampo Lappalainen* on myös romanttinen.

Koska H. C. Andersenin sadut olivat Topeliuksen ja Jónaksen esikuva satukirjoituksissa, voi olla ymmärettävää, että Topeliuksen ja Jónaksen lastensadut ovat vähän yhtäläisiä. Jónas kirjoitti vähän vanhemmille lapsille kuin Topelius (*Tyttö tornissa* verrattuna *Vattumato*). Jónaksen satu *Tyttö tornissa* on todella satumainen satu mutta sadussa on vähemmän piirteitä romantiikan tyyliuunnasta. Sadun henkilöt ja loppu ovat todella satumaisia. *Tyttö tornissa* on siis selvästi satu. Topeliuksen sadussa *Vattumadossa* on piirteitä sekä lapsensaduista että romantiikan tyyliuunnasta. Sadussa on paljon luonnonkuvausta, mutta myös kolme toivetta. *Vattumato* on satu romantiikan tyyliuunnan ajasta.

Islantilainen nationalisti ja romantiikan tyyliuunnan seuraaja Jónas Hallgrímsson kuvaili Islannin luontoa ja maalaiselämää hänen romanttisissa kirjoitustöissään, esimerkiksi *Islanninjäkälä matka* novellissa. *Islanninjäkälä matka* on todettavasti romantiikan tyyliuunnan ajan novelli, koska siinä on monia piirteitä siitä tyyliuunnasta. Suomalainen nationalisti ja romantiikan tyyliuunnan seuraaja Zacharias Topelius kuvaili Suomen (tai Lapin) luontoa ja maalaiselämää hänen romanttisissa kirjoitustöissään, esimerkiksi *Sampo Lappalainen* lastensadussa. *Sampo Lappalainen* on

satu, jossa on romantiikan tyyliuunnan piirteitä, mutta se on myös satumainen, muun muassa koska eläimet voivat puhua. Voidaan sanoa, että se on romantiikan luvun lapsensatu.

Jónas Hallgrímsson ja Zacharias Topelius kirjoittivat samaalla tyyllillä, he saivat vaikutteita Andersenin saduista ja erilaisesta luonnosta.

Luvussa kerroin, että *Tyttö tornissa* on todella satumainen satu, *Vattumato* on oikein romantiikan tyyliuunnan aikainen satu, *Islanninjäkälä matka* on myös romantiikan tyyliuunnan ajan novelli ja *Sampo Lappalainen* on romantiikan ajan lapsensatu.

8 Lopuksi

Tämä luvussa esittelen tutkielman lopputulokset.

Tutkimuksessani käsittelin pääasiallisesti Jónaksen satua *Stúlkan í turninum (Tytö tornissa)* ja novellia *Grasaferð (Islanninjäkälä matka)* ja Topeliuksen satua *Sampo Lappalainen* ja *Vattumato*. Koska H. C. Andersen oli sekä Jónaksen että Topeliuksen lastensatujen esikuva, mietin onko Jónaksen ja Topeliuksen lastenkirjallisuus yhtäläinen, mitä niissä neljä saduissa on yhteistä ja erilaista. Tarkastelin, ovatko nämä sadut tyyppillisiä romantiikan ajan kirjoituksia ja lastensatuja. Tutkielman luvussa 2 ja 3 kerroin, mitkä ovat sekä romantiikan tyyliuunnan tunnusmerkit että lastensatujen tunnusmerkit. Luvussa 4 käsitelin Jónaksen ja Topeliuksen taustaa. Luvussa 5, 6 ja 7 on satujen käsittely ja analyysi.

Tanskalainen satu-kirjoittaja H. C. Andersen oli Jónas Hallgrímssonin ja Zacharias Topeliuksen esikuva lastenkirjallisuudessa, ja oli hauska päästä perille, kuinka yhtäläisiä jotkut 1800-luvulla Islannissa ja Suomessa kirjoitetut sadut voivat olla. Ne ovat kirjoitettu samaalla tyyllillä, ja niillä on monta tyyppillistä tunnusmerkkiä romantiikan tyyliuunnasta ja monta tunnusmerkkiä tyyppillisistä lapsensaduista. Mitä tekee näistä neljästä sadusta erilaisia, on että ne saavat vaikutteita erilaisesta luonnosta. Jónas kuvaili Islannin luontoa hänen kirjoituksissaan ja Topelius kuvaili Suomen luontoa hänen kirjoituksissaan.

Lähteet

Aineistolähteet

H. C. Andersen ja Zacharias Topelius 1987: *Norræn ævintýri 1*. Jónas Hallgrímsson, Steingrímur Thorsteinsson, Brynjólfur Bjarnason, Sigurður A. Magnússon ja Sigurjón Guðjónsson (käänt.) *Mál og menning*: Reykjavík, s. 470-475, 504-513.

Jónas Hallgrímsson 1941: *Ljóð og sögur*. (Jónas Jónsson julk.) *Bókaútgáfa menningarsjóðs*: Reykjavík.

Topelius, Zacharias 1970: *Topeliuksen kauneimmat sadut*. Sirkka Rapola (käänt.) *Otava*: Helsinki.

Muut lähteet

Erlendur Jónsson 1977: *Íslensk bókmenntasaga 1550-1950* (ensipainos 1960). *Bókagerðin Askur*: Reykjavík.

Hannes Pétursson 1973: *Bókmenntir* (ensipainos 1972). *Bókaútgáfa Menningarsjóðs og Þjóðvinafélagins*: Reykjavík.

Herdís Þ. Sigurðardóttir (ilman vuosilukua): *Rómantík 19. aldar*. Katsottu 25.08.2010 *Framhaldsskólinn á Húsavík nettisivulla*: <http://www.fsh.is/>

Ihonen, Markku 2003: *Suomalainen lastenkirjallisuus 1800-luvulla*. Liisi Huhtala, Karl Grönn, Ismo Loivamaa ja Maria Laukka (toimittaneet). *Pieni suuri maailma: Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Tammi: Helsinki, s. 12-19.

Jónas Jónsson 1955: *Saga Íslendinga VIII: tímabilið 1830-1874: Fjölnismenn og Jón Sigurðsson*. *Menntamálaráð og Þjóðvinafélag*: Reykjavík.

Jónína Óskarsdóttir 2004: *Með H. C. Andersen í bólið*. Katsottu 28.08.2010 *Morgunblaðið nettisivulla*: http://www.mbl.is/mm/gagnasafn/grein.html?grein_id=796719.

Jäntti, Yrjö A. 1963: *Suomen sana: kansalliskirjallisuutemme valiolumemisto*. *Söderström*: Porvoo.

Kaivola, Terttu 1988: *Messukirjasta meteli: suomalaisen kirjan viisi vuosisataa*. *Suomen kirjallisuuden seura*: Pieksämäki.

Kinnunen, Tommi (ilman vuosilukua): *Kotimaisen kirjallisuuden vaiheita*. Katsottu 07.09.2010 *Turun kaupungin opetustoimin nettisivulla*: <http://www.tkukoulu.fi/~tomkinnu/kirjhist/kotimaisenkirjallisuudenvaiheita.htm>.

Kristinn E. Andrésson. 1973: *Ný augu: tímar Fjölnismanna*. *Þjóðsaga*: Reykjavík.

- Laitinen, Kai 1981: Suomen kirjallisuuden historia. Otava: Helsinki.
- Laitinen, Kai 1985: Literature of Finland: an outline. Philip ja Timothy Binham (käänt.) Otava: Keuruu.
- Lehtonen, Maija 2003: Suomalainen lastenkirjallisuus 1800-luvulla. Liisi Huhtala, Karl Grönn, Ismo Loivamaa ja Maria Laukka (toimittaneet). Pieni suuri maailma: Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia. Tammi: Helsinki, s. 20-24.
- Raesmaa, Ritva 1997: Lyhyt elämäkerta (biografia). Katsottu 14.03.2010 nettisivulla: <http://www.helsinki.fi/kasv/nokol/biografi.html> (on siirretty nettisivuun: <http://dickens.fi/topelius.html> (08.08.2010)).
- Rakel Pálsdóttir 2002: „Eru þjóðsögur byggðar á sönnum atburðum?“. Katsottu 28.08.2010 Vísindavefurinn nettisivulla: <http://visindavefur.is/?id=2413>.
- Silja Aðalsteinsdóttir 1982: Íslenskar barnabækur 1780-1979 (ensipainos 1981). Mál og menning: Reykjavík.
- Silja Aðalsteinsdóttir 2005: Raddir barnabókanna: greinasafn (ensipainos 1999). Mál og menning: Reykjavík.
- Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum 2007: Bókmenntir 19. og 20. aldar. Katsottu 04.03.2010 Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum nettisivulla: <http://www.evropusamvinna.is/page/bokmenntir19.og20.aldar>.
- Susanne Haugen 2006: Rómantíkin, einkenni rómantíkurinnar. Katsottu 04.03.2010 Islenska.net nettisivulla: <http://medlem.spray.se/sprakon/texter/old.pdf>.
- Svanhildur Kr. Sverrisdóttir 2006: Gott að vita um ævintýri. Katsottu 27.06.2010 Námsgagnastofnun nettisivulla: <http://www.nams.is/midbjorg/bokmenntir/aevintyri.ppt>.
- Sveinbjörg Sveinbjörnsdóttir (ilman vuosilukua): Barnabókmenntir á Vesturlöndum. Katsottu 05.08.2010 Fjölbrotarskólinn í Ármúla nettisivulla: <http://www.fa.is/deildir/Islenska/633dream/Adalsidur/fyrirlesturumbarnabokm.htm>
- Upplýsingavefur Landsbókasafns Íslands - Háskólabókasafns um Jónas Hallgrímsson 2006: Jónas Hallgrímsson 16. nóvember 1807 – 26. maí 1845. Katsottu 13.03.2010 ja 18.05.2010 Upplýsingavefur Landsbókasafns Íslands - Háskólabókasafns nettisivulla: <http://jonashallgrimsson.is/>.
- Zacharias Topelius Skrifter/ Svenska litteratursällskapet i Finland (ilman vuosilukua). Katsottu 14.03.2010 Svenska litteratursällskapet i Finland nettisivulla: <http://www.sls.fi/topelius/suomeksi/index.htm>.
- Örlygur Hálfðanarson 1990: Íslenska alfræðiorðabókin: p-ö. Bókaútgáfan Örn og Örlygur: Reykjavík.